

87 Hoe komt wie vliegt ooit tot bedaren ...

*'Hoe komt wie vliegt ooit tot bedaren,
en wie niet vliegt ooit van zijn plaats?'*

Zomaar een zomerdag. Ik zit op ons tuinterras aan de stadsgracht, de laptop voor me en typ de dichtregels hierboven. Het begin van een nieuwe blog, waarvan ik het slot nog niet ken. Voor mij vliegen vlinders rusteloos af en aan. Ze strijken neer op de lavendel en zelfs dán kennen hun vleugels nauwelijks rust. Bijen gaan onverstoort hun gang. Merels lopen rond. Onze tuin – een schatkamer.

***

Ze had me een brief geschreven. Mailverkeer was in opkomst maar zeker nog geen gemeengoed. Het was medio de jaren negentig. De inhoud van brief leende zich ook niet goed voor een mail op het werk. Hoe vertrouwelijk kon die blijven?

Ze was studierichtingsleider op één van de faculteiten van de Hogeschool Windesheim in Zwolle. Acht jaar geleden was die faculteit nog een autonome hogeschool. Windesheim was een samenraapsel van voorheen tien hogescholen/academies. Inderdaad, een samenraapsel, niet meer dan dat. De fusie was mislukt: er was geen gezamenlijke cultuur, geen samenhangend strategisch beleid en vooral geen breed gedragen onderwijsvisie, de school had de luiken naar de samenleving aardig op slot. Een aantal faculteitsdirecteuren was koning in hun eigen faculteit, afgeschermd van de rest; niet zelden waren lessen van docenten een onemanshow met gesloten deuren. Ik was zes jaar na het ontstaan van de hogeschool benoemd als voorzitter van het College van Bestuur. Met een volstrekt heldere opdracht: zorg dat Windesheim één hogeschool wordt met een aantrekkelijke onderwijscultuur, waarin studenten zich kunnen ontwikkelen op basis van een breed gedragen 'pedagogische opdracht' van de school.

Het veranderingsproces – dat buiten de hogeschool veel aandacht én waardering oogstte – had in de school zelf diepe sporen getrokken. Veel docenten waren blij en deden volop mee in de zoektocht naar de kernwaarden van het onderwijs, ze waren blij omdat de kwaliteit en waarde van hun opvattingen erkend werden, een erkenning die zo lang achterwege was gebleven. Maar er waren er ook niet weinig die zich al of niet publiek verzetten. Een enkele faculteitsdirecteur pleegde soms sabotage van het beleid, bang voor het verlies van de eigen autonomie. Maar er waren ook veel managers die zich met overgave inzetten om een vernieuwde cultuur vorm te geven. De briefschrijfster analyseerde in haar lange brief heel helder hoe in haar faculteit een steeds diepere kloof ontstond binnen de groep van docenten en tussen managers. Aangevoerd door een directeur die cynisch vasthield aan wat hij in stand meende te moeten houden en daarin door een niet gering aantal medewerkers werd gesteund. Ik was onder de indruk van haar analyse, van haar morele kracht waarmee ze zich overeind hield in het mijnenveld van haar faculteit. Maar het meest verraste me het slot van haar brief: *"Roel, ik sluit af met twee dichtregels van Jan Emmens: 'Hoe komt wie vliegt ooit tot bedaren en wie niet vliegt ooit van zijn plaats?' Heb jij een antwoord?"*

Hoewel ik thuis enkele boekenplanken vol met gedichtenbundels had staan, kende ik de dichter Jan Emmens niet, laat staan dat ik het gedicht *Vogel* ooit had gelezen. Maar wat een poëzie! En dan die laatste twee dichtregels!

Alleen al deze woorden waren voor mij aanleiding haar uit te nodigen voor een gesprek. Enkele weken later besloot ik om deze twee dichtregels van Jan Emmens te

kiezen als hoofdthema van mijn toespraak bij de opening van het nieuwe hogeschooljaar, een jaarlijks terugkerende bijeenkomst die zich in een grote belangstelling mocht verheugen. Ik zou zo veel mensen met deze vragen bereiken.

Nu, alweer meer dan twintig jaar later, weet ik dat mijn herinneringen aan de brief van en de ontmoeting met de studierichtingsleider, de toespraak die ik hield en de zeer diverse reacties daarop, ook nu nog van betekenis zijn voor mijzelf.

De vragen die Jan Emmens in die prachtige dichtregels stelde, waren niet alleen vragen over anderen maar ook vragen aan mijzelf. *Hoe komt wie vliegt ooit tot bedaren en wie niet vliegt ooit van zijn plaats?* Wat was mijn antwoord?

Aanvankelijk dacht ik dat de dichter het over twee groepen mensen had – de ‘vliegers’ en de ‘zitters’. Maar ik denk dat zijn vragen aan één mens gesteld worden, dat Emmens het heeft over twee gesteldheden van de mens. Niet voor niets noemt hij zijn gedicht *Vogel* (enkelvoud). Gaan zijn dichtregels niet over ons onrustige bestaan, heen en weer geslingerd door ons eigen doen en laten en alles wat zich aan ons opdringt? Ik wil graag met je delen wat ik geleerd heb.

Het zijn de *vragen* die wij onszelf stellen en die aan ons gesteld worden, die bepalend zijn voor onze blik op ons bestaan. Vragen zijn het gevolg van verwondering, van twijfel, van een niet bevroren standpunt. Wie zichzelf geen vragen stelt en niet bevrraagd wil worden, leeft in een cocon en komt niet meer van zijn plaats. De vragen die er echt toe doen kunnen wellicht beter *niet* beantwoord worden. De studierichtingsleider stelde aan het eind van haar brief vragen aan mij en wekte de indruk dat ze graag mijn antwoord wilde horen. Maar dat was niet zo. Haar morele kracht vloeyde ook voort uit het feit dat ze zichzelf deze vragen stelde, daarover nadacht zonder een sluitend antwoord te verlangen. Als een vraag een open vraag mag blijven, die zo nu en dan opwelt in je herinnering, kan de overpeinzing van die vraag je helpen om je weg te gaan. Een antwoord is al snel een voldongen feit, maar een overpeinzing over een vraag houdt de toekomst open. Neem bijvoorbeeld de vraag: *waarom houd ik van jou?* Een antwoord? Nee, de *vraag* helpt mij om lief te hebben.

*Hoe komt wie vliegt ooit tot bedaren
en wie niet vliegt ooit van zijn plaats?*

***

Dagen later. Ik zit op ons tuinterras. De blog is klaar. De vragen van Jan Emmens hebben zich in mijn hart en hoofd genesteld – als vragen, dat is genoeg. De burens zijn niet thuis. Nu kan het: de muziek van Sibelius schalt door de tuin, weerkaatst op de lome golven in de stadsgracht. Een merel kan zijn snavel niet houden. Zomaar een zomerdag.

* Het gedicht *Vogel* van Jan Emmens vind je in '['t Is vol van schatten hier](#)', de prachtige verzameling in *DBNL*, de digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren.

* Het is niet relevant wie, meer dan twintig jaar geleden, de briefschrijver in mijn verhaal was. Ik heb de context van het verhaal zo aangepast, dat de privacy gewaarborgd is en blijft.

Muziek 10:

1. Jan Emmens schrijft over een 'klapwiekende' vogel. De componist Jean Sibelius schreef met zijn *5^e Symfonie* een gedurfd, feestelijk stuk dat een van zijn populairste werken werd. Net toen hij aan het slotdeel begon, landden twaalf witte zwanen op het meer bij zijn huis. Ze cirkelden vervolgens drie keer boven hem voordat ze weer verdwenen. Luister drie minuten, al na 18 seconden cirkelen [de zwanen klapwiekend boven jouw hoofd, hoger en hoger!](#)

2. Mocht zomerse loomheid ook jou overvallen, luister dan naar iets totaal anders: [BridesheadTheme 1](#) uit de muziek van die heerlijk trage Engelse serie, naar het boek *Brideshead Revisited*, het leven in het Interbellum.